

A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYARSÁG

GEOPOLITIKAI HELYZETKÉP

A SZLOVENSZKÓI MAGYAR NÉPSZIGET nyugat-keleti irányban sáv gyanánt húzódik Pozsonytól Kárpátalja legkeletibb csücskéig, Jaszínáig. Nagyobb magyar tömeg él a Csallóközben, a Mátyusföldön, a Garam és az Ipoly mentén, valamint Gömörben, Kassa és Beregszász vidékén. Ez a szlovenszkói magyar népiség az államfordulat előtt nem élt önálló életet, ellentétben a transzilván magyarsággal, melynek önálló történelme külön transzilván magyar szigetcsoportozatot alkotott már hosszú évszázadok óta. A szlovenszkói magyar népiség az államfordulat előtt észak-dél irányban mozgolódott. Művelődési és gazdasági központja Budapest volt. De a Budapestről szétágazó gazdasági és művelődési vonalakat, ütőereket a békeszerződés megszakította. A szlovenszkói magyar népiségnek hirtelen irányt kellett változtatnia: megszűnt az észak-déli irányvonal, helyébe a nyugat-keleti, illetve kelet-nyugati vonal került. Furcsa helyzet, amikor teljesen ismeretlen és egymástól nagy távolságra lévő csoportoknak kell megváltozott irányban tájékozódniuk. Központ nem volt és ma sincs. Az elmúlt tizenennyolc év alatt ugyan már közelebb jutott egymáshoz a nyugat-szlovenszkói és a keleti magyarság, azonban még ma is akkora ez a távolság szellemi értelemben véve, hogy csak a kezdet kezdetének tekinthetjük. A nyugat-keleti irányú hullámozás megindult, de ez még korántsem kielégítő és még hosszú időnek kell eltelnie, míg a szlovenszkói magyarság egységessé kovácsolódik. Egyelőre a közös kisebbségi sorstudat fogja össze a szlovenszkói magyarságot. Szellemi kapcsolat a nyugati és keleti magyarság között alig van. Talán egyedül a fiatal szlovenszkói magyar értelmiség találta meg egymást.

A geopolitika feladatkörébe tartozik a szlovenszkói magyar etnikum elhelyezkedési területének vizsgálata is. A Pozsonynál kettéváló Duna Csallóközöt öleli körül, mely szintiszta magyar lakosságú, gazdag sziget. A felső Duna-ág fölött, a Vág alsó folyásánál terül el a híres Mátyusföld, az államfordulat előtti Magyarország leggazdagabb mezőgazdasági termőterülete. Csallóköz és a Mátyusföld alkotja a Kis-Alföldet. A Garam és az Ipoly völgyében már nehezebb megvonni a pontos néprajzi és gazdaságföldrajzi térkép vonalait, ez nem annyira összefüggő terület, mint az előbbi. Távolabb, keletre a gömöri és kassavidéki magyarság a Sajó és a Hernád völgyében él, majd a Tisza mentén lévő magyar sáv már a Nagy Magyar Alföld népi és gazdaságpolitikai egységébe tartozik.

A gazdasági és társadalmi erővonal kelet-nyugati irányú; ez a vonal Prágába vezet, a köztársaság fővárosába. A közművelődési élet azonban érdekesen többirányú: lüktető életű fővonala kelet-nyugati; ez jelenti a csehszlovák-magyar-német művelődés közös útját, valamint a csehszlovák művelődési központokba való bekapcsolódást; a másik vonal a szlovenszkói magyar tájakról sugárszerűen ágazik Budapest felé; ez az egyetemes magyar kultúrában való részvételt jelenti; a harmadik vonal sajnos még gyenge mellékvágány: ez Transzilvánia felé vezet.

A SZLOVENSZKÓI MAGYAR TÁRSADALOM

MINDEN TÁRSADALOMVIZSGÁLAT ALAPJA, hogyha nagyobb néptömegről akarunk beszélni, a statisztika. Tisztában kell lennünk azzal, hogy milyen tömegű, milyen természetű, foglalkozású és milyen szellemi, testi vagy más adottságokkal rendelkező népről van szó. A legújabb népszámlálási statisztika (1930) szerint Csehszlovákiában összesen 719.569 magyar él (350.615 férfi és 368.954 nő). A foglalkozási statisztika szerint a magyarságnak több mint a fele (373.783) őstermelésből, tehát mező- és erdőgazdálkodásból él. Ebből azonban csak 53.000 az önálló magyar mezőgazda, ezek családtagjai 210.000 lelket tesznek ki, míg a fennmaradó 110.000-es magyar tömeg mezőgazdasági munkás, cseléd, napszámos. Önálló iparosaink száma kereken 10.000, az ipari munkások száma 86.000. Szlovenszkón és Kárpátalján összesen 2.375 önálló magyar kereskedőt és 599 magyar vendéglőst számolt össze az 1930-as népszámlálás. Az államnál 295 magyar póstás, 1.434 vasutas, a bíróságnál és közigazgatásnál 757 hivatalnok, 270 alkalmazott, 455 munkás és 4 napszámos szerepel mint magyar, egyéb közhivatalokban magyar 759 hivatalnok, 258 alkalmazott és 120 munkás. Tanügyekben 1521 tanár és tanító és 61 alkalmazott magyar. Szabad pályákon működik 676 magyar; orvosaink és fogászaink száma 692.

Vallási megoszlás tekintetében a magyarság 63 százaléka római katolikus, 3,8 százaléka görögkatolikus, 27,4 százaléka református, kisebb számban (21.000) szerepel az ág. ev. egyház, továbbá meg kell említenünk a magukat magyar nemzetiségűnek valló zsidókat, akiknek száma 16.807 (2,5 százalék).

A csehszlovák alkotmánytörvény értelmében a nemzeti kisebbségek a hivatalokban (magyarnyelvű beadványok, magyar nyelven is kiadott végzések, stb.) gyakorolhatják nyelvi jogukat ott, ahol a lakosság 20 százalékát teszik ki. Így a következő szlovenszkói járásokban (a megyerendszer megszűnt) használhatja a szlovenszkói magyarság nyelvi jogait (zárójelben a magyarság arányszáma): Dunaszerdahely (88,2), Tornaľja (83), Komárom (82,9), Párkány (81,5), Zseliz (79,9), Királyhelmec (78,88), Feled (77,4), Somorja (76,9), Beregszász (71,3), Ógyalla (70,1), Galánta (61,97), Szepsi (56,3), Vágsellye (55,5), Érsekújvár (46,5), Korpona (36,4),

növekvő új középosztály kénytelen a szabad pályák felé tájékozódni, mert az állam felé vezető utat nehezen felnyitható sorompók védik. Új középosztályunknak csak kis töredéke az a rész, amely a régi középosztályból származik, nagyobbreszt proletársorból termelődik ki. A szlovenszkói új értelmiség gyökerei a népbe nyúlnak s ez az új értelmiség, megnyilatkozásaiból ítélve, rendelkezik is azzal az erkölcsi tartalommal, amely alkalmassá teszi hivatásának betöltésére. Népi származása és lelkisége biztosíték arra, hogy fenntartója lesz a nemzeti öntudatnak s nemzetnevelői hivatásának is eleget fog tenni.

GAZDASÁGI HELYZETÜNK

A CSEHSZLOVÁK köztársaság számára nagyfontosságú gazdasági erőforrást jelent a szlovenszkói magyarság. A Dunamedence legtermékenyebb területén él, amely már a múltban is élesztára volt a Morvántúli országrészeknek. Ez a hivatása az új állam keretében még inkább fokozódott, hiszen a történelmi országok (Csehország, Morvaország és Szilézia) legnagyobb része ipari vidék, mely különben sem volt soha szerves kapcsolatban a Dunamedence agrárterületével.

A világháborút követő gazdasági föllendülés tulajdonképp nem hatott jótékonyan népünk gazdasági életére. Agrárlakosságunk extenzív jellegű gazdálkodást űzött — a régi, jól bevált módszerek szerint. Az államfordulat hatalmas ipari gócok közé keverte ezt az extenzív gazdálkodási rendszert, ami a mezőgazdálkodás elgépítéséhez vezetett. Magyar gazdáink a kitűnő értékesítési lehetőségekre való tekintettel gépeket vásároltak — hitelbe, — a gépgyárak ontották falvainkba a mezőgazdasági gépeket, felszereléseket. A hanyatlás kezdetén eszméltünk rá, hogy a hitelbe vásárolt felszerelés lesz agrárlakosságunk veszte. Sok magyar birtok veszett el ezek miatt az adósságok miatt és igen sok még ma is a régi terheket nyögi. A csehszlovák kormány 1933-ban közbélépített ugyan s az azóta már csaknem teljesen megszervezett, irányított gazdálkodás rendszere némileg javított gazdasági helyzetünkön. 1934-ben életbelépett a gabonamonopólium, amely európai viszonylatban magas árakat állapított meg. Fizetési haladékkal igyekeztek segíteni eladósodott gazdáinkon, de mindez édeskevés volt a teljes talpraállításhoz. A prágai Mezőgazdasági Intézet megállapításai szerint a törpebirtok és a nagybirtok van a legnagyobb mértékben megterhelve, de a közép- és kisbirtokokra is hatalmas teher nehezedik. A kis- és középbirtokokra az összes szlovenszkói, illetve kárpátaljai mezőgazdasági adósság 34%-a esik. Ez ugyan nem kétségbeejtő szám, mert amíg a vagyon csak egyharmad részében van megterhelve idegen tőkével, az gazdasági szempontból még egészséges állapot. De ez az aránymegállapítás már a gazdasági válság, a vagyonpusztulások után történt, tehát ebben az eltűnt magyar nemzeti vagyon már nem szerepel.

A magyar vagyon pusztulásánál a kedvezőtlen gazdasági

helyzetén kívül óriási szerepet játszott a csehszlovákiai földreform is. Itt csak száraz statisztikai adatokat sorolunk fel, melyek magukban is beszédesek. Csehszlovákiában kisajátítottak 1.730 birtokot 3,963.064 hektár területtel, ennek 40 százaléka 1,614.658 hektár (944 birtok) Szlovenszkó és Kárpátalja területére esett. Ez a területarány a történelmi országokhoz viszonyítva igen magas. De a földreform szlovenszkói viszonylatban érdekes adatokat tár elénk, ha az új telepek létesítését vesszük figyelembe. Az egész Köztársaságban összesen 2857 új telepet épített a földreform, ebből Csehországban 390-et, Morvaországban és Sziléziában 191-et, Szlovenszkón 2054-et, Kárpátalján pedig 222-t. A szlovenszkói és kárpátaljai telepek nagy száma azt bizonyítja, hogy nálunk külső telepítés volt, szemben a történelmi országokbeli belső telepítéssel. A magyar mezőgazdasági proletáriátus kiszorult a régi nagybirtokokról, nagyrésztük a közeli nagyvárosok külső telepeire vándorolt és ezek a magyar nyomortanyák végtelen gondot okoznak társadalmi és magyar kisebbségi szempontból egyaránt. Pozsony körül több ilyen magyar nyomorfa (Zabos, Dornkappel, Főrév) tengeti életét, Komáromban Klapka hatalmas várfalainak oduiba húzódtak, a „tehetősebbek” pedig a várfalak oldalába építették nyomorúságos „fecskefészkeiket”.

Kereskedő- és iparososztályunk jelentéktelen gazdasági erőt képvisel. A történelmi országok ipara magába szívta a szlovenszkói kisipart, a szlovenszkói nagyipar pedig a tarifális nehézségek miatt vagy megszűnt, vagy csak tengődik. A régi magyar gazdasági politika Szlovenszkón és Transzilvániában építette fel ipari gócait, a nyersanyagok közvetlen közelségében. Ma a szlovenszkói gyár- és ipar foglalkoztatottsága egynegyedére csökkent a történelmi országok ipari versenyének következtében.

EGYEDÜLI BIZTATÓ REMÉNYSÉG a szlovenszkói magyarság gazdasági életében a *szövetkezeti mozgalom*. Sajnos, pontos adatokkal nem rendelkezünk valamennyi magyar szövetkezet gazdálkodásáról, mert Szlovenszkón nincsenek külön magyar szövetkezeti központok, mint Transzilvániában. Csupán a galántai „Hanza”-központ kötelékébe tartozó fogyasztási szövetkezetek gazdasági eredményeiről adhatunk számot. (A „Hanza” működési területe Pozsonytól az Ipoly völgyéig terjed.) A további szövetkezetekről nincsenek pontos adataink. A magyar hitelszövetkezetek, valamint az Ipolytúli fogyasztási és egyéb gazdasági szövetkezetek a pozsonyi Központi Szövetkezet kötelékébe tartoznak, amely központ külön magyar statisztikát nem készít. Kutatásom szerint a Hanzához tartozó szövetkezetekkel együtt a következő magyar szövetkezetek működnek Szlovenszkón: 290 fogyasztási szövetkezet (350 eladási hellyel), 145 hitelszövetkezet, 6 szeszfőző, 12 tejszövetkezet, 1 legeltető, 1 földbérlo, 3 erdőszövetkezet és 10 egyéb szövetkezet. A szlovenszkói magyar szövetkezetek száma tehát összesen 473. Kárpátalján az Országos Szövetkezeti Központ (Ungvár) kötelékébe mintegy 70 magyar szövetkezet tartozik, Kisebbségi szövetkezeteink száma tehát kereken 540.

A szövetkezeti mozgalomnak a csehszlovákiai irányított gazdálkodásban óriási szerep jutott. Az elmúlt gazdasági évben a gabonatermés felét a szövetkezetek vásárolták meg a termelőktől, mint a Csehszlovák Gabonatársaság bizományosai.

Szövetkezeteink nagyszerű munkájára élénk fényt vet a Hanza kötelékébe tartozó közel 200 magyar fogyasztási szövetkezet gazdasági, művelődési és társadalmi tevékenysége. Ezek a szövetkezetek az elmúlt évben 60 millió csehszlovákia forintot értek el, ingatlanok értéke 15 millió, vagyonuk 23 millió csehszlovákia forint. Csaknem valamennyi fogyasztási szövetkezetünknek saját háza van, ezen kívül nem feledkeztek meg közművelődési kötelezettségeikről sem. Csaknem valamennyi szövetkezeti házban van közművelődési terem vagy külön közművelődési ház a szövetkezet mellett. Hitelszövetkezeti mozgalmunk azonban távol áll a történelmi országok fejlett mozgalmától. Míg a történelmi országok hitelszövetkezeteiben összesen 20 milliárdot tesz ki a betétek összege, addig a szlovéniai hitelszövetkezetek betétállománya csak egymilliárd csehszlovákia forint körül mozog, ugyanakkor a szlovéniai bankok négymilliárdnyi betétet kezelnek. Ez a körülmény népünk gazdasági nevelésének hiányosságát mutatja. Gazdasági szakajtónk tökéletlen és szervezetlen.

KÖZMŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK VÁZLATA

„A KULTÚRA a prius, az előbbrevaló és nem a politika, amely a nemzet művelődésének csak vetülete.” Klebelsberg egykori nyilatkozata pompás kifejezője kisebbségi művelődési kötelezettségünknek. Geopolitikai fejtegetésemben röviden vázoltam, hogy a szlovéniai magyarságnak a nagy magyar nemzettesttől való leválását leginkább közművelődési élete sínylette meg. Egészen új feladatok előtt állottunk. Új helyzet, új problémák, új körülmények közé jutottunk. Ebben a helyzetben az egyetlen összekötő anyag, az egyetlen kovász a kultúra, amely az újonnan keletkezett nemzettestet egybeforrasztja és tovább erjeszti, neveli új útjain. Olyan államkeretbe kerültünk, melynek nemzeteit az államépítés fokozott munkaláza jellemzi, ezt a munkalázat viszont természetesen erős nacionalizmus is kíséri. Ilyen viszonyok közt egy kisebbség megmaradásának egyetlen lehetősége szellemi értékeinek ereje. 18 éves kisebbségi múltunk folyamán mi is eredményeket, hiányokat, egyes egyének erőmegfeszítéseit látjuk magunkz előtt, melyek mind egy célt szolgáltak: magyar művelődési sorsok összegünk valósággá váltását. Nehéz munka ez, hiszen a szlovéniai magyarság nem élt sohasem külön szellemi életet, műveltsége Budapest függvénye volt, íróit, kulturális munkáit Budapest szívtá magába, nem volt olyan szellemi berendezkedése, mint Transzilvániának. Szlovéniai társadalmi elosztódása is kedvezőtlen kulturális viszonylatban, mert összetételénél fogva nem ilyen érdeklődésű. 75 százaléka földműves; ezek nagy részénél is nagy anyagi nehézségekbe ütközik a népi műveltség terjesztése.

A NÉPMŰVELÉSSSEL kapcsolatban már kisebbségi életünk kezdetén indult olyan törekvés, melynek szellemi életünk megszervezése volt a célja. 1920-ban alakult meg a Szlovenszkói Magyar Népszövetség, később a Szlovenszkói Magyarok Szövetsége, azonban állami jóváhagyás nélkül egyik sem tudta működését megkezdeni. 1925-ben újabb kezdeményezés történt, megalakult a Szlovenszkói Magyar Közművelődési Egyesület s ennek alapszabályait 1928-ban jóvá is hagyták. A Sz. M. K. E. politikamentes intézmény, a nemzeti művelődést szolgálja és célja: „a Szlovenszkó területén élő magyar nép szellemi és kulturális érdekeinek a megőrzése és fejlesztése”. Ennek elérésére fiókokatszervez, hogy egységes kultúrfrontba tömörítse a magyarságot. Ma már kb. 120 helyi szervezete van. Szlovenszkón azonban még legalább 500 helységben kellene megszervezkednie, különösen a szórványmagyarság között, ahol először csak a közömbösség, majd a lassú elnemzetietlenedés jelenségével találkozunk. Kárpátalján a Sz. M. K. E.-nek a R. M. K. E. (Rusziinszkói Magyar Közművelődési Egyesület) a testvéregyesülete, melynek ma több mint 30 helyi szervezete van.

A csehszlovák törvényhozásnak majdnem első tevékenysége a népkultúra rendezésének ügye volt. Az 1919. évi 67. számú törvény ú. n. Járási és Helyi Közművelődési Bizottságok megalakítását írja elő és ezeknek anyagi eszközeiről költségvetésszerűen gondoskodik. A szlovenszkói magyarság befizetett adófillérei azonban eddig parlagon maradtak, csak a múlt év folyamán indult meg a Közművelődési Bizottságok szervezésének fokozottabb munkája. 1936 január 5.-én alakult meg Érsekújvárott a komáromi Járási Közművelődési Bizottság kezdeményezésére a Magyar Közművelődési Szövetség értékes programmal. A Sz. M. K. E. és a M. K. Sz. munkája nem keresztezi egymást, mert a M. K. Sz. tevékenysége inkább a törvényes anyagi eszközöknek a kiharcolását és a magyar művelődési céljaira való felhasználását jelenti. A községi könyvtárakról, illetve azok létesítéséről is törvény gondoskodik. Az 1919. évi 430. számú könyvtártörvény előírja, hogy a községeknek könyvtárakat kell felállítaniok. A községi népkönyvtárak tekintetében már eléggé kielégítő a helyzet: 667 magyar községünkben már majdnem 620 rendelkezik könyvtárral. Könyvanyagunk kereken 200.000 kötet. 1934-ben a magyar könyvtárakban 342.780 könyvcserét eszközöltek.

Tevékeny népművelést még egyik intézményünk sem tud felmutatni. Eddigi működésük főleg színelőadások rendezésében merült ki. A szervezés is tulajdonképpen csak az utóbbi években indult meg rendszeresen. Közművelődési céllal és átfogó szervnek készült ugyan a Szövetkezett Ellenzéki Pártok Kulturreferátusa is 1922-ben, melynek egyik célja volt „a kulturális életet a politikai élettől függetleníteni”, azonban politikai szervezet (legalábbis Szlovenszkón) közművelődési téren eredményes munkát nem végezhet. Ezt ennek az intézménynek sikertelensége is eléggé igazolta. Annál biztatóbb az idén létesült és nagy reményekkel induló szlovenszkói magyar tudományos szervezet, a Csehszlovákiai Magyar Kisebbségi Társaság. A társaság munkásai a

szlovenszkói fiatal magyar értelmiség tagjai, akik a szlovenszkói magyar élet minden vonalán elhelyezkedtek már. Fiatal társaságunk első kezdeményezése a húsvétkor összehívott „Tavaszi Parlament”, amelynek napirendjén közművelődési kérdések szerepeltek. Összehívtuk a szlovenszkói magyar szellemi munkásokat, — világnézeti különbség nélkül valamennyit, — hogy a művelődéspolitikai vonalán egynevezőre hozzuk a különböző világnézeten felépült egyesületek munkáját. Ilyen összhangot még nem láttunk és a szlovenszkói sajtó újjongva vezércikkkezett művelődéspolitikánk egységéről. A Parlament hatása alatt több szellemi központban ú. n. „kulturkoalíciók” létesültek az egyes egyesületek közti összhang megteremtésére. A Parlament decemberben újra összeül, bizonyára még nagyobb sikerrel.

AZ ISKOLAPOLITIKA fejtegetése követi a népművelődés kérdését, mint a nemzeti műveltség egyenrangú terjesztője. Mivel iskolai rendszerünk egészen más felépítésű, mint a transzilvániai magyar iskoláztatás, éppen ezért bevezetőül ismertetem iskolafajtáinkat. Transzilvániában a magyar iskolákat legnagyobbbrészt a felekezetek tartják fenn. Nálunk a helyzet más. Szlovenszkon háromféle iskola van: felekezeti, községi és állami. A felekezeti és községi iskoláknál a község fedezi az iskola dologi kiadásait, a személyi kiadások az állami költségvetést terhelik. Tehát a felekezeti vagy községi tanító vagy tanár az iskolafenntartótól csak lakbért vagy lakást és hasonló természetbeni járandóságot kap, néha csekély fizetést is, az állam viszont államsegély címen ugyanúgy fizeti a tanügyi személyzetet, mint az államiakat. Természetesen az állami iskolák is magyar tanítási nyelvűek, csupán a II. elemi osztálytól (a többi elemnél is) kötelező a szlovák nyelv tanítása. A többi tantárgyat teljesen az anyanyelven tanítják.

Ahol gyermekóvó van, ott minden szülő köteles 3—6 éves gyermekét oda járatni. Szlovenszkon 27 óvoda (3 állami, 13 községi, 9 r. k., 1 ref. és 1 magán) összesen 2172 gyermekkel. Kárpátalján 13 magyar óvoda van 773 gyermekkel. Az elemi oktatás 6—14 évig kötelező (nyolcosztályos elemi vagy ötosztályos elemi és három polgári). Szlovenszkon a legutóbbi statisztika szerint 736 magyar elemi iskola működik 88.104 tanulóval. Az iskolák megoszlása a következő: 74 állami, 77 községi, 340 róm. kat., 10 gör. kat., 28 evangélikus, 189 református és 18 zsidó. A 76 elemi iskolának 1647 osztálya (tanterme) van. Kárpátalján 101 magyar elemi iskola működik 16.515 tanulóval 283 osztályban. A szlovenszkói népiskolákban összesen 1650, Kárpátalján pedig 244 magyar tanító van alkalmazásban, összesen tehát kereken 1900 magyar tanítónk áll szolgálatban.

A népoktatással kapcsolatos Csehszlovákiában a polgári iskola is. A polgári iskolák kötelező szervezéséről egy múlt évi törvény rendelkezik, amely előírja bizonyos lakossággal bíró községekben a polgári iskola szervezését és felállítását. Ilyen községekben az elemi iskola 5 osztályos, míg a további kötelező 3 évet az iskolaköteles a polgári iskolában tölti. A polgári nevelés 14 éves

korig teljesen egységes, amennyiben a középiskolák (gimnáziumok) első három osztályának tanterve a polgári iskoláéval azonos. A polgári iskolák száma a jövő tanévtől tetemesen fog növekedni. Jelenleg Szlovenszkon csak 12, Kárpátalján pedig 3 magyar polgári iskolánk működik kereken 5000 tanulóval.

Meg kell emlékeznünk egyetlen magyar javító-intézetünkről is, melyben legutóbb 150 fiatalok nyert elhelyezést, továbbá a komáromi magyar siketnéma-intézetéről, amely nagy emberbaráti feladatot teljesít. Mindkettő állami intézmény.

Középiskolánk jóval kevesebb van, mint amennyi számárányunknál fogva megilletne bennünket. 8 gimnáziumunk (Pozsony, Komárom, Ersekújvár, Ipolyság, Losonc, Rimaszombat, Kassa, Beregszász) a komáromi kivételével (mely benedekrendi) állami intézetek. A 8 intézetben 4068 tanuló iratkozott be a 8 gimnázium 96 osztályába. Átlagban 508 tanuló esik egy intézetre, egy-egy osztályra pedig 42. Öt év alatt 931 tanulóval szaporodott gimnáziumaink ifjúsága. Az elmúlt évben 239 tanuló érettségizett. (Az érettségi teljesen magyar nyelven folyik és természetesen az egyetemekre való felvételre képesít.) Három tanítóképzőnk van: egy állami (vegyes) és egy katolikus női Pozsonyban, egy református pedig Komáromban. A felvétel mindhárom intézetbe korlátozott, évente csak 40–40 tanulót lehet felvenni. Szakiskolánk 5 van 1181 tanulóval (felsőipari és gazdasági iskolák). Középiskolai tanárainknak, sajnos, majdnem a fele nem magyar nemzetiségű, 112 tanár közül csak 65 magyar. A középiskolák igazgatói — a komáromi bencés gimnázium igazgatójának kivételével — csehszlovák nemzetiségűek.

Magyar egyetem nincs Csehszlovákiában. Körülbelül 1200-ra tehető a magyar főiskolai hallgatóság száma; a magyar főiskolások a csehszlovák és német egyetemeket látogatják. A háromszor annyi németiségnek ezzel szemben Prágában és Brünnben egyeteme és ugyancsak mindkét városban műegyeteme is van. A magyar tanárképzésről 1934-ig a prágai Károly- és a pozsonyi Komensky-egyetemek gondoskodtak, jelenleg csak a pozsonyi egyetem magyar tanszékén tanítanak ideiglenesen lektorok, a prágai magyar tanszék F. Brábek professzor halála után betöltetlen maradt.

Az összdiákság létszáma állandóan 140.000 körül mozog. Éppen ezért iskolánk korántsem elegendőek. Sürgős szükségünk van a polgári iskolák megszervezésére, ezt törvény írja elő. Továbbá súlyos problémánk középiskoláink elégtelen volta, számárányunkhoz képest ugyanis még legalább 5 magyar gimnázium illetve még bennünket. De ennél talán még fontosabb a magyar mezőgazdasági szakiskolák szaporítása. Éppen a közelmúltban vetődött föl egy „magyar parasztfőiskola” felállításának a terve is.

A SZLÓVENSZKÓI KÖNYV- ÉS ÚJSÁGKIADÁS körül sokat fáradoztak az illetékesek. Három könyvkiadó is létesült 1924–27 között, azonban ezek közül ma már csak a Kazinczy Könyvkiadó Szövetkezet működik, illetve tengődik. A szlovenszkoí magyar könyv nem tudja felvenni a versenyt a budapesti vagy transzil-

vániai magyar könyvvel, egyrészt könyveink „fajsúlyában” mutatkozó különbség, másrészt az ár miatt. A könyvkiadás sorsa így mostoha. Az utóbbi időben ugyan újabb könyvkiadó is jelentkezett a szlovenszkói magyar könyvpiacra, a Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság, amelynek Masaryk G. Tamás elnök egymillió alapítványa adott életet. Azonban a Masaryk-Akadémia, ahogy röviden az említett társaságot nevezni szokás, eddig komoly értéket jelentő, szlovenszkói könyvet nem adott ki. Emigráns írók talajnélküli munkáit kapjuk ezekben, borsos árak mellett. Hogy juthat hozzá még egy jobb anyagi viszonyok között élő középosztálybeli szlovenszkói ember is ezekhez a kiadványokhoz, mikor a kötetek ára 35 korona (kb. 270 lej)! Ezért a pénzért nagyobb szellemi értékek is kaphatók a budapesti vagy transzilvániai magyar könyvpiacra. Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a szlovenszkói magyarság nem szereti a betűt. Ennek élénk cáfolata az, hogy évente 10–12 vagón könyv behozatalára kapunk engedélyt, ez a sok könyv az utolsó darabig elfogy a szlovenszkói kiadványokon kívül. Az érsekújvári „Tavaszi Parlament” ülésein a könyvkiadás problémája volt az egyik legfontosabb programpontra. Az ott jelentettek egyhangúan leszögezték ennek szükségességét, azonban hangsúlyozták, hogy csak értékes művek kiadásáról lehetne szó. Szlovenszkon 1933-ban összesen 125 könyv jelent meg, de ez a szám folyton csökkenőben van.

SAJTÓNK könyvkiadásunkkal szemben szebb eredményeket mutat fel. Politikai lapjaink száma 50 körül mozog, ebből 6 napilap, 38 hetilap. Körülbelül 15 népnevelő sajtószervünk van, minden fajú és pártállású csoportnak megvan a maga lapja. Gyengébb az időszaki sajtó helyzete, különösen anyagilag. Két tudományos lap, két havi és egy negyedéves irodalmi lap jelenik meg Szlovenszkon. Külön lapjuk van a művészeknek, tanítóknak, a különböző felekezetű lelképászoroknak. A legismertebb és legelterjedtebb napilap a Prágai Magyar Hírlap. Nagyvonalú kül- és belpolitikai rovata, ami természetesen is, hiszen Európa egyik legnagyobb városában, Prágában jelenik meg. Pártlap, az egyesült magyar pártok hivatalos kiadványa. Azonban több súlyos hibája van. A kisebbségi életet távolról, a prágai talajról nézi, mégpedig minden esetben, ha a pártpolitikával nem egyvonalon halad, bizonyos előítélettel. Közművelődési rovata gyenge, a gazdasági még gyengébb. A vetélytárs, a Pozsonyban megjelenő Magyar Újság, az úgynevezett „aktivista” magyarság napilapja. Az „aktivizmust” nálunk igen rosszul értelmezik. Aktivizmus magyarul cselekvést jelent, nálunk viszont a mindenben megalkuvó, gerinctelen kormánytámogatást. E napilap szerkesztői asztala mellett néhány Szlovenszkótól teljesen idegen emigráns is ül, akiknek a szlovenszkóiság és az „aktivizmus” egyszerűen kenyér és nem probléma. A harmadik világnézeti napilap, a csehszlovákiai „magyar népfront” (a marxizmus) napilapja, a Magyar Nap. Szerkesztőségében néhány értékes kisebbségi embert is találunk. A további három magyar napilap (a pozsonyi Híradó, az ugyancsak pozsonyi déli bulvárlap, az Est

Ujság és a Kassai Ujság) egyszerű polgárlapok világnézet nélkül. Kisebbségi viszonylatban, napisajtónkat a transzilvániai sajtóval is összevetve, be kell vallanunk, hogy, sajnos, messze állunk; bár ott a napisajtó hihetetlen megosztódottságát láttam. Szinte elkábított a sok napilap. Ez sem egészséges tünet.

KÖZMŰVELŐDÉSI egyesületeink nagyrészt még a háború előtt alakultak és ma is híven teljesítik kötelezettségeiket. Különösen ki kell emelnem a pozsonyi Toldy-Kör, a komáromi Jókai-Egyesület, a lévai Kaszinó és a kassai Kazinczy-Társaság nemzetnevelő munkáját. Ma már a fiatalság is bekapcsolódott a helyi színvételű közművelődési egyesületek munkájába és ez a bekapcsolódás jótékonyan hatott. Meg kell említenünk a Szlovenszkói Általános Magyar Tanító-Egyesületet, amely egyrészt maga, másrészt kitűnő dalárdája szlovenszkószerte végzi nagyszerű munkáját. Ugyanilyen tevékenységet végez a dalosegyesületek központi szervezete, a Csehszlovákiai Magyar Dalosszövetség is, amely fejlett dalárdáival a magyar dalt ápolja Szlovenszkon.

Tudományos életünknek nincs egyelőre hivatalos szerve. A Masaryk-Akadémia hivatása lett volna tudományos életünk megteremtése, azonban ez a mai napig nem történt meg tényleges formában, eredményekkel. A Csehszlovákiai Magyar Kisebbségi Társaság, a fiatal értelmiség készülő tudományos szervezete, talán a közeli jövőben be fogja tölteni hivatását. Tudományos munka kevés jelenik meg Szlovenszkon, átlagos könyvtermelésünk 15 százalékát teszi ki.

VÉGEZETŰL művészeti tekintetben három területen: a képzőművészetben, a színészetben és az irodalomban találunk eredményeket.

Képzőművészeink talán a legiőbb kifejezői szlovenszkóiségünknek. Témaikban az új irányok mellett megtaláljuk a népi és szociálista színeket is, festőállványukon ott van a magyar élet, a magyar vidék, a jellegzetes szlovenszkói magyar hangulat. Csehszlovák részről is előnyösen ismert nevek: *Harmos, Prohászka, Gwerk, Palugyay, Oravetz, Jakobi, Reichenál* és még néhányan mások. Átfogó szervezetük a Szlovenszkói Általános Képzőművészeti Egyesület. Általánosan ismert műkritikusunk: *Brogyányi Kálmán*.

Színészetünkről, sajnos, semmi jó sem mondható. Eleinte csak egy színtársulat működött Szlovenszkon, amely minden városban játszhatott. Az iskolaügyi minisztérium később nyugati és keleti részre osztotta színészetünket, ennek aztán anyagi és művészi lezülles lett a következménye. A színészet pártfogolására alakult a Magyar Színpártoló Egyesület.

Szellemi életünk legismertebb része az irodalom. Irodalmi, átfogó írói egyesületünk nincsen. Ennek akadálya írónk erős világnézeti megosztottsága, legtöbb írónk elsősorban valamilyen világnézet harcosa és csak aztán — író. Irodalmunkról e helyütt kritikát nem mondunk, csupán azt állapítjuk meg, hogy igazán értéket csak a szlovenszkói magyar líra termelt. Van *Mécs*

Lászlónk, Győry Dezsőnk, meg kell említenünk Vozári Dezsőt és a kiváló műfordító Darvas Jánost. Elbeszélőink már nem ennyire egyetemes magyar értékek. Régebbi íróink közül termékeny tollforgatók: Jankovich Marcell, Sziklay Ferenc, Rácz Pál, az újak közül: Darkó István, Tamás Mihály, Egry Viktor, N. Jaczkó Olga, Szombathy Viktor és a kettős irodalomban élő (magyarul és németül író) Neubauer Pál. Drámaíróink nagy sikereket nem értek el, itt egyedül Sebesi Ernő nevét említhetjük, népszínmű-szerzőink közül pedig a sokoldalú, művelődéspolitikus-, tanár-író Borka Gézát hozom fel.

SZLOVENSZKÓI MAGYAR LÉLEK

A SORSKÖZÖSSÉGI ESZMÉT szokták közhelyként a kisebbségi eszmevilág alapjául tekinteni. Elcsépelet szónoki kifejezés, de való. Az eszmeköröket azonban világnézetek termelik ki. A kisebbségi sorsközösség eszmei tartalma a különböző világnézeti csoportokat összekötő *nemzeti* eszmevilág. Ez a nemzeti igazságokban emberi igazságokat lát. Nem azonosítható világnézeti felfogásokkal, mert a világnézet csupán felvilágosító értékű, értelmi, szellemi eligazodás. A különböző világnézetű csoportok külön-külön munkájának ebben a nemzeti eszmevilágban kell találkoznia, a nemzeti életet érintő kérdésekben nem önmaga vagy világnézeti csoportja szerint kell döntenie és cselekednie, hanem a nemzeti eszmevilág alapján, melyet a sorsközösség megjelöl. A sorsközösség eszméje, ha nem is nyíltan, de minden kisebbségi megnyilatkozásban már kezdettől fogva meg is volt, éltető ereje minden szellemi vonatkozású kezdeményen meg is látszott. A sorsközösség, mint vezérgondolat, máskülönben egyet jelent az osztálytalan társadalom szociológiai fogalmával. Az osztálytalan magyar kisebbségi társadalom megteremtése gazdasági és szociális helyzetünknel fogva nem is nehéz feladat. Társadalmunkban a kapitalizmus minden fejlődési lehetősége elakadt, gazdasági érdekellentétben álló kisebbségi csoportok nem léteznek, magyar tőke nincs, így a magyar proletáriátus küzdelme és elvi barca már nem a magyarság, hanem idegen érdekcsoportok ellen irányul. Nincs tehát sem gazdasági, sem szociális akadálya annak, hogy Szlovenszkon létrejöjjön az osztálytalan, világnézeteken felülálló kisebbségi magyar társadalom teljes egysége. Proletár-kisebbség letünk, ugyanúgy mint a szudétánémetség: a világnézeti megosztó-dást át kell hidalnunk. A magyar tömeg Szlovenszkon megtalálta már önmagát, fölismerve helyzetét és a sorsközösség ma már valósággá kezd válni.

A társadalom, egy kiváló transzilvániai író meghatározása szerint, az embereknek az az együttese, mely külső kényszer nélkül összetart, bizonyos életcélok közösségét érzi, azokért közös akaratot fejleszt ki és közös cselekvéseket végez. A kitűnő meghatározás után azt kell vizsgálnunk, hogy a szlovenszközi magyarság, a szlovenszközi magyar lelkek tényleg ilyen közös érzelmi

és cselekvési közösséget alkotnak-e. Ma már állíthatjuk, hogy az akarati egység burkoltan megvolt eddig is és most van kifejlődőben a cselekvési és érzelmi egység. Meg kell állapítanunk, hogy a szlovenszkói magyarság egyes marxista beállítottságú csoportjai sokkal magyarabbak, mintsem gondolnánk. A szlovenszkói magyar marxizmust is megérintette és megihlette a nacionalizmus, mint ahogy már minden európai marxizmus eltávolodott a nemzetköziségtől (lásd Szovjetországot). A szlovenszkói baloldaliság képvisői ma már belátják azt, hogy a magyar marxista proletáriátus kapitalizmuselleni harca már nem bír gyakorlati értékkel, eredményt nem mutathat fel. Mai harcuk inkább a külföld másolása: a fasizmus elleni küzdelem. Pedig ennek sincs szlovenszkói magyar szempontból tulajdonképpen semmi értelme, nálunk a fasizmus alkalmazásáról — már a Köztársaság nemzeti és társadalmi összetevődésénél fogva — sohasem lehet szó. A fasizmus elleni harc fölemésztett erőit a szlovenszkói magyar marxisták okosabb célokra használhatnák föl. Nem szabad megengedni, hogy világáramlatok surlódásában negyedmillió magyar tömegünk fölmozsolódjék.

A jobboldali magyar társadalomról nem rajzolok külön helyzetképet. Ez a társadalom nem sokat változott. A kis változás tulajdonképpen csak annyi, hogy ez a társadalom ma közelebb jutott a marxista-szociálista tömegekhez. A nemzeti műveltség mesgyéjén már megtörtént a találkozás is, népünk egysége kultúránkban már megszületett. Ezzel kapcsolatban leszegényedésünk folytán már közel állunk a társadalmi egységhez is. A két jobboldali magyar párt között a politikai egység az idén létre is jött.

CSEHSZLOVÁK—MAGYAR VISZONY

A MODERN ÁLLAMSZEMLELET az állam működését két természeti oldala: a tér és a nép, valamint a gazdaság, társadalom és jogrendszer alapjára építi. A csehszlovák államban helyet foglaló nemzetek (csehszlovák, német, magyar, ruszin, lengyel) tulajdonképpen csak az államalakulás után jutottak egymással közelebbi viszonyba, néhány történelmi és kulturális kapcsolaton kívül a történelem folyamán nem találkoztunk. Csak Szlovenszkó őslakosságának, a szlovák és a magyar népnek volt hosszú időközön át teljesen közös sorsa, közös kultúrája, szellemi, gazdasági és társadalmi élete. Az államfordulat egy időre mintha elhidegítette volna egymástól még ezt a két nemzetet is, azonban ma már ez az elhidegülés szűnőben van. Problémáink, a nemzeti kérdésen kívül, ugyanazok. Mégis meg kell állapítanunk, hogy a csehszlovák-magyar viszony nehézkes és többek kijelentése szerint ilyesmi nem is létezik. Ennek oka az, hogy a csehszlovák közvélemény, amely az államépítés lázas munkájában nem törődött velünk, nem ismer bennünket. Nem ismeri szellemi életünket, csak annyit tud, hogy vannak magyar politikusok, akik a parlamentben egyszer-más-szor beszédet tartanak. Nem tudják, hogyan élünk, hogyan gon-

dolkodunk, milyen is ez a magyarság és milyen az életiránya. Ezzel szemben a szlovenszkói magyarság élénk figyelemmel kíséri — kötelessége és életszükséglete is — a csehszlovák közéletet, kultúrát. A csehszlovák-magyar viszony azonban az utóbbi időben kedvező fordulatot vett. Benes Eduard dr., az új köztársasági elnök, nagy figyelmet szentel a kisebbségi kérdésnek. Hodzsa Milán dr. miniszterelnök Budapesten nevelkedett politikailag, tagja volt a magyar parlamentnek, ismeri a magyar életet, hiszen szlovenszkói. A múlt év végén lezajlott elnökválasztáson mintha közelebb jutottunk volna a többségi nemzethez azzal, hogy magyar képviselőink Benesre adták szavazataikat. Ígéretet kaptunk ekkor arra, hogy követeléseinket rendezik, mert eddig bizony mi voltunk a Köztársaságnak mostohagyerekei.

Művelődési kapcsolataink már sokkal mélyebbek, mint a politikaiak. Ezeknek a kapcsolatoknak nagy része még az államfordulat előttről való. Az új államban való együttélés ezeket igyekszik szorosabbra vonni. A magyar kultúra nem ismeretlen Prágában, ugyanúgy Budapesten is értékeli a csehszlovák szellemi életet. Szlovenszkói városainkban ma már nem ritka a közös szellemi megmozdulás. A csehszlovák közvéleménybe azonban még, sajnos, nem idegződött be az a gondolat, hogy a szlovenszkói magyarságot híd gyanánt lehetne felhasználni Budapest felé szelleméleti és gazdasági vonatkozásban. Ennek a hídépítésnek nagy jelentősége volna, hiszen ezzel közös érdekeink nyernének megoldást. Nem kellemes izzó katlanban élni, amikor Középeurópa levegője amúgy is olyan robbanékony. Innét indult ki a világháború, itt kellene most a közös kérdéseket megoldani, hogy ez az izzó, forró hangulat lecsillapuljon.

E vonalon és e problémák között — kétségtelen — a szlovenszkói magyarság elé egyáltalán, de különösképpen a szlovenszkói fiatal magyarság elé roppant feladatok és lehetőségek nyílnak. A magyar öntudat biztonságérzetével és a csehszlovák élet ismeretének segítségével középeurópai feladatot vállalhat ez az új nemzedék.

SZLOVENSZKÓI FIATAL MAGYARSÁG

FIATALSÁGUK SZERVEZETEI közül, melyek egyaránt végeznek művelődési, szociális, nevelő és a kisebbségi életben előforduló egyéb fontos munkát, elsőnek a Prohászka-Körök Szövetségét, a szlovenszkói katolikus magyar fiatal értelmiség szervezetét kell említenünk, ha az érdemeket vesszük figyelembe. Munkájukat az egyetemes magyarság is ismeri, folyóiratuk az ÚjÉlet, a szlovenszkói fiatal magyar gárdának úgyszólván egyetlen tudományos folyóirata. A másik világnézetet (marxista-szociálizmus) valló magyarság számára, akik ugyan vajmi kevés számban vannak, idegen a keresztény magyar nemzeti eszmevilág. Azonban erről a részről is mindig csak az elismerés hangján emlékeznek meg a Prohászka-Körök ifjúságáról. Ez az ifjúság kisebbségi életünk szé-

les területein végzi tudományos munkáját. Évi kongresszusai fontos állomások kisebbségi életünkben. A Prohászka-Körökkel szoros kapcsolatban van a nagyszombati Magyar Egyházirodalmi Iskola falukutató munkája. Az Iskola a katolikus teológusok tudományos szerve, amely jelenleg, a pozsonyi Komensky-egyetem katolikus teológiai fakultásának megszervezésével, ez év novemberétől Pozsonyba tette át székhelyét. Fiatal teológusaink nyári szünidejüket falukutatással és népneveléssel töltik el; beszámolóikat az Új Élet közli.

Néhány szóval már megemlékeztem a Csehszlovákiai Magyar Kisebbségi Társaságról, mely 1936 januárjában alakult. A társaság a bécsi, prágai és más kisebbségi intézetek mintájára létesült, célja kisebbségi életünk minden mozzanatának megfigyelése (jogi, társadalmi, gazdasági, szociális, művészeti, közművelődési osztályok). Rendes tagjait akadémiaszerűen választja és tudományos működését világnézetten felülálló elvekre építi fel. A Társaság átvette a néhai dr. Alapy Gyula szerkesztésében megjelent Nemzeti Kultúra c. folyóiratot, amely azonban új színében még nem jelent meg, de rövidesen gazdag tudományos tartalommal mutatkozik be kisebbségi közéletünk előtt. A Társaság tagjai a szlovenszkói fiatal magyar értelmiség reprezentánsai. Székhelye Pozsony. Vezetője: dr. Bólya Lajos.

Főiskolás egyesületeink közül meg kell említenünk a Magyar Akadémikusok Körét (Prága, Brünn és Pozsony), a brünni Corviniát és a baloldali Táncsics-Kört.

*

KISEBBSÉGI HELYZETÜNK vázolásánál itt-ott összehasonlítást is tettem köztünk és a transzilvániai magyarság élete között. Amikor transzilvániai útam alkalmával Orsovan kézhez kaptam a HITEL megjelent számait, ez a Széchenyi Hitelének szellemében megindult folyóirat azt az egyéni érzést sugalta nekem, hogy ennek lapjain kell kiépítenünk a transzilvániai és szlovenszkói magyar szellemiség közös vonalát. A kisebbségi sorsközösség egymás megismerésére, szellemi mozgalmainak egységesítésére és sok életbevágó kérdésünk megoldásának együttes keresésére ösztönöz.

HANTOS LÁSZLÓ.